

لایحه حقوق زنان در مجلس تصویب شد، ۴۵ نماینده مخالف احیای حقوق زنان چه کسانی بودند؟

احیای حقوق زنان؛ یک گام به جلو

لایحه «پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوءرفتار» که روز گذشته با ۱۹۰ رای موافق، ۴۵ رای مخالف و ۹ رای ممتنع در مجلس تصویب شد. لایحه مهمی است که سال‌ها بین دولت، قوه قضائیه و مجلس شورای اسلامی سرگردان بود. دولت‌های دهم، یازدهم، دوازدهم و سیزدهم پیرامون مفاد آن اظهار نظر کردند. این لایحه در پاسخ به مطالبه رهبر انقلاب در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی که در دی ماه ۱۳۹۰ برگزار شده بود، توسط دولت دهم طراحی شد. پس از آن به مدت هشت سال در دولت‌های یازدهم و دوازدهم ماند و نهایتاً در اواخر دولت دوازدهم تحت عنوان «لایحه حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت» به مجلس رسید و در تاریخ ۲۹ دی ماه ۱۴۰۰ یک فوریت آن در صحن مجلس به تصویب رسید. در طی این مدت نمایندگان مجلس به دلیل ایرادات وارد به لایحه و طولانی شدن زمان بررسی لایحه مذکور، طرح «صیانت، کرامت و تأمین امنیت بانوان در برابر خشونت» را ارائه داده بودند که در دی ماه سال ۹۹ در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد. تاکنون اما هر دو موضوع در مجلس با لکتیفیکه مانده بود تا اینکه رهبر انقلاب در ۱۴ دی ماه سال گذشته طی دیدار با فعالان حوزه زنان تأکید کردند: «در جامعه ما در درون بعضی از خانواده‌ها به زن‌ها ظلم می‌شود. مرد با تکیه بر توان جسمی خودش، چون صدایش گل‌تفت‌تر است، قدش بلندتر است، بازوهایش کلفت‌تر است، زور می‌گوید به زن. ظلم می‌شود به زن‌ها؛ خب راهش چیست؟ چه کار کنیم؟ خانواده را هم می‌خواهیم حفظ کنیم دیگر، راهش این است که قوانین مربوط به داخل خانواده آنچنان محکم و قوی باشد که هیچ مردی قادر به ظلم کردن به زن نباشد. بایستی قوانین، اینجابه کمک طرف‌مظلوم بیایند، احساسیات افکار عمومی بر مطالبات حوزه زنان و توصیه رهبر انقلاب برای استحکام بخشیدن به قوانین باعث شد تا بررسی لایحه یک فوریتی «حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت» و طرح «صیانت، کرامت و تأمین امنیت بانوان در برابر خشونت» با جدیت بیشتری در دستور کار بهارستان قرار گیرد. این موارد نهایتاً با استناد به تبصره (۱) ماده (۱۴۳) قانون آیین‌نامه داخلی به دلیل تشابه موضوع ادغام و در قالب یک لایحه پنج فصلی تحت عنوان «لایحه پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوءرفتار» در جلسه مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۱۴ با اصلاحاتی در عنوان و متن به تصویب کمیسیون اجتماعی رسید. این لایحه پنج فصلی در نهایت روز گذشته ۲۰ فروردین ۱۴۰۲ بعد از ۱۲ سال از مطالبه رهبر انقلاب روانه صحن علنی مجلس شد تا با رای موافق نمایندگان به قانون رسمی کشور تبدیل شود. در ادامه به بررسی مفادی از این لایحه خواهیم پرداخت.

جهت مداخله فوری قضایی ازجمله اقدامات موضوع ماده (۴۷) این قانون به منظور پیشگیری از سوءرفتار علیه زنان در معرض آسیب و جلوگیری از ورود آسیب بیشتر به آنان است.

۲ مقابله با قاچاق و آوارگی زنان

مطابق ماده ۶ وزارت کشور در راستای تحقق اهداف این قانون مکلف است اشکال مختلف قاچاق، پناهندگی و آوارگی زنان و آسیب‌شناسی آنها و ارائه راهکارهای عملیاتی مناسب برای مقابله با آنها را شناسایی کرده و در قالب گزارش‌های سالیانه به شورای اجتماعی کشور ارائه دهد.

۳ ورود مهارت‌های اجتماعی به متون درسی

مطابق ماده ۷ وزارت آموزش و پرورش مکلف است تدوین و بازنگری متون درسی و اجرای برنامه‌های آموزشی در تمام مقاطع تحصیلی برای دانش‌آموزان را با هدف توانمندسازی و ایجاد و ارتقای مهارت‌های اجتماعی مانند مهارت گفتگو، حل‌مساله، مقابله با هیجانات، کنترل خشم و همدلی و تحکیم و ترویج خانواده سالم در دستور کار قرار دهد.

۴ ممنوعیت استفادی ابزار از زنان

مطابق ماده ۹ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در راستای آگاهی‌بخشی و ارتقای فرهنگ عمومی مکلف است ممنوعیت صدور مجوز و پخش آثاری که در آنها استفاده ابزاری از زنان صورت گرفته را در دستور کار قرار دهد.

۵ پخش رایگان برنامه‌های تخصصی در صداوسیما

مطابق ماده ۱۰ سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در راستای آگاهی‌بخشی و ارتقای فرهنگ عمومی متناسب به انجام امور زیر مکلف شد.

پخش رایگان برنامه‌های تخصصی تهیه‌شده مبتنی بر شاخص‌های بند (۱) توسط دستگاه‌های اجرایی و نهاد‌های غیردولتی فعال در امور زنان با اولویت دفاتر حمایت از زنان و کودکان قوه قضائیه، معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، سازمان بهزیستی، نیروی انتظامی و شهرداریها.

-ممنوعیت صدور مجوز و پخش آثاری که در آنها استفاده ابزاری از زنان صورت گرفته و نظارت در چارچوب مأموریت‌ها و وظایف سازمان.

۶ ایجاد محیط اختصاصی جهت ارائه خدمات پزشکی مطابق ماده ۱۱ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف به انجام امور زیر شد.

- مستندسازی آسیب‌های وارده به زنان آسیب‌دیده و ایجاد سامانه

ثبت مستندات و اطلاعات کلیه آثار جسمی و روانی ناشی از آسیب‌دیدگی جهت ارائه به مراکز قضایی با رعایت اصل محرمانگی.

- درمان رایگان زنان آسیب‌دیده دارای فوریت پزشکی فاقد تمکن مالی.

- ایجاد محیط اختصاصی جهت ارائه خدمات پزشکی با رعایت شؤنات اسلامی برای زنان.

۷ توانمندسازی اقتصادی خانواده‌های زن سرپرست

مطابق ماده ۱۲ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف به توانمندسازی اقتصادی خانواده‌های زن سرپرست یا بدسرپرست بر اساس آزمون وسیع ازجمله اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه و حرفه‌آموزی در جهت ایجاد اشتغال برای آنان با همکاری سایر دستگاه‌ها و نهاد‌های مرتبط شد.

۸ نگهداری و توانمندسازی زنان آسیب‌دیده

مطابق ماده ۱۳ سازمان بهزیستی کشور در راستای حمایت و توانمندسازی زنان موضوع این قانون مکلف به شناسایی زنان آسیب‌دیده یا در معرض آسیب از طریق مراکز فوریت‌های اجتماعی و ارائه خدمات حمایتی و مددکاری و در صورت لزوم پذیرش، نگهداری و توانمندسازی آنها و حسب مورد فرزندان شان شد.

۹ تأمین امنیت اجتماعی زنان

مطابق ماده ۱۴، وزارت راه و شهرسازی در راستای حمایت از زنان موضوع این قانون مکلف شد با هدف تأمین امنیت اجتماعی زنان برای ارتقای کیفیت فضاهای عمومی و دسترسی‌های شهری، احیای بهسازی و نوسازی محله‌ها به‌ویژه در محدوده‌های ناکارآمد و آسیب‌پذیر شهری، کلیه شبکه‌های حمل‌ونقل و پایانه‌های مسافری ریلی، هوایی، دریایی، ایستگاه‌ها و استراحت‌گاه‌های بین‌راهی با همکاری دستگاه‌های مربوط طرح‌های توسعه‌شهری را تدوین کند.

۱۰ توسعه دوایر مشاوره و مددکاری

مطابق ماده ۱۶، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مکلف دوایر مشاوره و مددکاری را در کلیه پایگاه‌ها و کلانتری‌ها جهت مراقبت و انجام اقدامات حمایتی اولیه و معرفی زنان آسیب‌دیده یا در معرض آسیب ایجاد، توسعه و تقویت کند.

۹ مواردی که در قانون جدید جرم‌انگاری شده است

فصل چهارم این لایحه برخی موارد جدید را جرم‌انگاری کرده است که به‌نوعی سوءاستفاده از جایگاه آسیب‌پذیر زنان محسوب می‌شود که برخی از مهم‌ترین آنها بدین شرح است.

۱ قتل‌ی که به هیچ وجه بدون مجازات نمی‌ماند مطابق ماده ۲۹ هر کس مرتکب قتل عمد زنی شود و به هر علت قصاص نشود چنانچه قتل همراه با طرح و نقشه قبلی باشد به حبس درجه سه و در غیر این صورت به حبس درجه چهار محکوم می‌شود.

۲ مقابله با آزار روحی زنان در بستر فضای مجازی

مطابق ماده ۳۰ هر کس بدون رضایت و برخلاف تمایل زنی، به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا به هر وسیله دیگری پیام، تصویر یا نماد مستهجن یا مبتذل برای وی ارسال کند که نوعا موجب آزار روحی نسبت به افراد متعارف می‌شود، در صورتی که پیام و تصاویر ارسالی مستهجن باشد به جزای نقدی درجه ۶ و در صورتی که مبتذل باشد، به جزای نقدی درجه ۷ محکوم می‌شود.

۳ پیشنهاد رابطه نامشروع جرم‌انگاری شد

مطابق ماده ۳۲ هر کس به زنی پیشنهاد برقراری رابطه نامشروع دهد، در صورتی که رابطه مزبور مستوجب حد باشد به جزای نقدی یا محرومیت از حقوق اجتماعی درجه ۶ و در سایر موارد به جزای نقدی یا محرومیت از حقوق اجتماعی درجه ۷ محکوم می‌شود.

۴ تأسیس صندوق تأمین خسارت‌های بدنی

مطابق ماده ۴۱ در تمام جرائم موضوع این قانون که مستلزم پرداخت دیه می‌باشد، مرتکب علاوه بر پرداخت دیه، وفق مقررات و جبران خسارت‌های مقرر در ماده (۱۴) قانون آیین دادرسی کیفری، ملزم به پرداخت هزینه‌های درمان بزه‌دیده می‌باشد. در صورتی که مرتکب با تشخیص قاضی رسیدگی‌کننده متمکن از پرداخت هزینه‌های درمان نباشد، هزینه‌های مربوط از محل صندوق تأمین خسارت‌های بدنی پرداخت می‌شود.

یکی از مواردی که گاه‌ها مورد اعتراض جامعه قرار می‌گیرد این است که مطابق قانون اگر فردی به قتل برسد برای قصاص نیاز به پرداخت دین دارد حال آنکه ممکن است خانواده زن بدسرپرست از پرداخت این دین ناتوان باشند و در نتیجه از حق قصاص محروم بمانند در همین راستا تبصره‌ای به این ماده اضافه شده است که مطابق آن تفاضل دیه در صورتی که زن به قتل رسیده و قاتل مرد است، وفق تبصره ماده (۵۵) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ از صندوق تأمین خسارت مالی بدنی پرداخت می‌شود.

۵ زنان بزه‌دیده به دیه خود می‌رسند

مطابق ماده ۴۵ در صورتی که محکوم علیه قادر به پرداخت

دیه زنان بزه‌دیده نباشد دولت مکلف است پس از صدور حکم اعسار مجرم از سوی مرجع قضایی، آن را از محل صندوق تأمین خسارت‌های بدنی پرداخت کند.

۹ نظارت و پایش

مطابق آنچه در فصل سوم و در ماده ۲۰ این لایحه آمده است در راستای نظارت‌پذیری و هماهنگی بین دستگاهی، یکپارچه‌سازی اقدامات و خدمات قابل ارائه به زنان موضوع این قانون با رویکرد حل مساله و تجمیع داده‌های مرتبط با آنها، وزارت کشور مکلف است نسبت به طراحی، استقرار و بهره‌برداری از سامانه «پنجره واحد ارائه خدمات حمایتی هوشمند و توانمندسازی افراد آسیب‌دیده یا در معرض آسیب موضوع این قانون» ظرف شش ماه از تاریخ تصویب این قانون اقدام کند. مطابق تبصره ۱ همین ماده سازمان بهزیستی و دفاتر امور زنان و خانواده قوه قضائیه، فرماندهی انتظامی، سازمان پزشکی قانونی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف به ثبت اطلاعات مراجعین، فرآیند پذیرش، ارائه خدمات و ارجاعات در این سامانه هستند.

۹ امکانی برای خروج زنان از کشور بدون اذن همسر

مطابق ماده ۵۰ که در فصل پنجم لایحه یعنی آیین دادرسی آمده است زنانی که برای خروج از کشور نیاز به اذن همسر دارند، در صورت خودداری غیرموجه وی از اعطای اذن، می‌توانند ضمن تقدیم دادخواست، مدارک و مستندات خود مبتنی بر ضرورت خروج از کشور را به دادگاه خانواده تسلیم کنند. دادگاه خارج از نوبت نسبت به موضوع رسیدگی کرده و در صورت احراز ضرورت امر، عنداللزوم پس از اخذ تأمین مناسب، اذن خروج از کشور با ذکر مدت و دفعات سفر خواهد داد.

۹ ۳ نماینده مخالف چه گفتند؟

سه نماینده‌ای که در جایگاه مخالف تصویب این لایحه در جلسه روز گذشته مجلس به نقد آن پرداختند حسن نوروزی، عبدالعلی رحیمی مظفری و سیدمحمدنویان بودند. رحیمی مظفری، عضو کمیسیون انرژی مجلس یکی از مخالفان این لایحه بود که در توضیح مخالفت خود گفت: «بند به کلیات لایحه پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوءرفتار و رعایت حقوق زنان در جامعه مخالف نیستیم، بلکه معتقدم باید این لایحه به‌نحوی تنظیم شود که کانون خانواده را دو قطبی نکند.» دیگر مخالف این لایحه یعنی نویان، نماینده مردم تهران در مجلس هم در ادامه اشاره به این نکته که «هرکسی بدون رضایت و برخلاف تمایل زنی، به وسیله سامانه‌های بارانه‌ای یا مخابراتی، پیام، تصویر یا نماد مستهجن ارسال کند مجازات می‌شود اما اگر طرف رضایت داشته باشد اشکالی ندارد که این خلاف شرع است»، گفت: «لایحه پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوءرفتار در دایره اسلامی نوشته نشده است.» سومین نماینده‌ای که در مخالفت با این لایحه نطق کرد، نوروزی، نایب‌رئیس کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس بود. وی در بخشی از سخنان خود گفت: «در جای اسلام فقهای اهل سنت و تشیع و حتی یهودی و مسیحی چنین نظری داده‌اند که با یک خشونت اندک شما می‌توانید درخواست طلاق کنید.» این سخنان نوروزی درحالی مطرح می‌شد که او در جمله قبل گفته بود: «در این لایحه آمده است اگر مردی برای دوایر به همسر خود مجازات می‌شود که زن می‌تواند درخواست طلاق کند این مخالف ماده ۳۸ قانون مدنی است.» سخنانی عجیب که از دو حالت خارج نیست؛ یا نوروزی معنای «دوایر به همسر خود جراحی می‌ورد کند» اشاره شده در متن لایحه را درست برداشت نکرده است یا «خشونت اندک» تعریف دیگری دارد و مخاطبان سخنان این نماینده مجلس در فهم آن دچار خطا شده‌اند.

۹ گفت‌وگو

فاطمه قاسم‌پور، رئیس فراکسیون زنان و عضو کمیسیون اجتماعی مجلس در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

در مصوبه مجلس سعی شد «رویکرد ترمیمی» جایگزین «رویکرد کیفری» شود

حل مساله» را جایگزین «رویکرد جزادیه‌ی و کیفری» کنیم. در نسخه ارسالی دولت، حمایت از زن، معادل تشدید مجازات‌ها تعریف شده بود، درحالی که در مصوبه مجلس سعی کردیم فرآیندهای پیشگیری و حمایت از زنان در شرایط آسیب و درموارد حد حمایت کیفری تعریف کنیم. ضمن آنکه بخشی را به نظارت و پایش عملکرد دستگاه‌ها اختصاص دهیم تا مصوبه به اجرا نزدیک‌تر شود.

در انتها با توجه به برخی ساختارهای «کم‌توجه نسبت به مسائل بانوان» در کشور، چه چشم‌اندازی را پیش‌روی این مصوبه و تسری آن به دستگاه‌های اجرایی و نظارتی دولتی و حاکمیتی می‌بینید؟ آیا می‌توان نسبت به افزایش حضور اجتماعی و حتی تصدی پست‌های مدیریتی بانوان در آینده کوتاه‌مدت از رهگذر این مصوبه امیدوار بود؟

همان‌طور که اشاره کردم در مصوبه مجلس بخشی به‌طور مجزا به نظارت و پایش عملکرد دستگاه‌ها اختصاص پیدا کرده و طی اقدام نظارتی، دستگاه‌ها مکلف به اجرا خواهند شد. در این مصوبه شورای اجتماعی کشور مکلف به راه‌اندازی سامانه خدمات یکپارچه شده که این سامانه به هماهنگی دستگاه‌ها در اجرای تکالیف‌شان و همچنین نظارت عملکرد آنها کمک شایانی خواهد کرد. درباره افزایش حضور زنان در پست‌های مدیریتی هم باید گفت این مصوبه در راستای تحقق این امر تدوین نشده و هدف آن حمایت از زنان آسیب‌دیده و ارتقای امنیت بانوان در برابر سوءرفتار است. اما قطعاً به جهت نوآوری‌های صورت گرفته در مصوبه که در راستای حمایت از زنان در محیط‌های کاری بوده است، می‌توان شاهد بود که زنان با امنیت خاطر بیشتری به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند.

نمایندگان مجلس شورای اسلامی روز گذشته با ۱۹۰ رای موافق، ۴۵ رای مخالف و ۹ رأی ممتنع از مجموع ۲۴۶ نماینده حاضر، کلیات لایحه «پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوءرفتار» را به تصویب رساندند. این مصوبه مجلس از آنجایی مورد توجه و استقبال بیش از پیش افکار عمومی، رسانه‌ها و کارشناسان قرار گرفت که بعد از ۱۲ سال، تغییر سه دولت مختلف و زرمه‌ها و وعده‌دولت‌های پیشین و نمایندگان ادوار بهارستان، بالاخره به مرحله تصویب توسط مجلس رسید. به همین بهانه، به گفت‌وگو با فاطمه قاسم‌پور، رئیس فراکسیون زنان و عضو کمیسیون اجتماعی مجلس پرداخته‌ایم تا اصلی‌ترین ویژگی‌های این مصوبه روز گذشته مجلس را از زبان یکی از نمایندگان دخیل در اصلاح و تکمیل این لایحه بشنویم.

رئیس فراکسیون زنان و خانواده مجلس در این گفت‌وگو، مصوبه دیروز مجلس را متفاوت از طرح «صیانت، کرامت و تأمین امنیت زنان در برابر خشونت» و لایحه «حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت» و طرح «لایحه‌ای که هر دو طی سال‌های اخیر در اختیار مجلس قرار گرفته بود- می‌داند و تلاش مجلس برای جایگزینی «رویکرد ترمیمی» حل مساله، به جای «رویکرد جزادیه‌ی و کیفری» را از عمده‌ترین تفاوت‌های این مصوبه با طرح «لایحه ارائه‌شده در دی ۹۹ و دی ۱۴۰۰ عنوان می‌کند. قاسم‌پور در گفت‌وگوی خود با «فرهیختگان»، همچنین به اصلی‌ترین عوامل کند شدن روند نهایی‌سازی این لایحه طی ۱۲ سال اخیر می‌پردازد که می‌تواند برای دنبال‌کنندگان اخبار لایحه- یا شاید بهتر باشد دیگر بگوییم مصوبه- پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای امنیت آنان در برابر سوءرفتار» قابل توجه باشد. در ادامه، متن این گفت‌وگو را می‌خوانید.

۱۱۱
در ابتدا توضیحاتی از روند برپیع و خیم، طولانی و پرافت و خیز بررسی این لایحه از زمان طراحی (۱۲ سال قبل) تا تصویب نهایی بفرمایید و اینکه توضیح دهید طی این دو سال و چند ماه اخیر (از زمان آغاز به کار مجلس یازدهم تاکنون) چه اقداماتی درباره آن صورت گرفت تا این لایحه سرانجام با ۱۹۰ رای موافق به تصویب نمایندگان برسد.

این لایحه در پاسخ به مطالبه رهبر انقلاب در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی که در دی ماه ۱۳۹۰ برگزار شده بود، توسط دولت دهم طراحی شد. پس از آن به‌مدت هشت سال در دولت‌های یازدهم و دوازدهم ماند و نهایتاً در اواخر دولت دوازدهم با پیگیری‌های فراوان مجلس به‌دست ما رسید. در مجلس هم بعد از تصویب یک فوریت آن، در اختیار کمیسیون اجتماعی به‌عنوان کمیسیون اصلی لایحه قرار گرفت. با توجه به اینکه نسخه ارسالی از طرف دولت هم فاقد اسناد پشتیبان دقیق بود و هم ایرادات قابل توجهی داشت، طی ۲ سال به‌طور متمرکز در تعامل با کارشناسان حقوقی، قضایی، جامعه‌شناسی، مددکاری و... و همچنین دستگاه‌های متولی، سعی کردیم لایحه را اصلاح کنیم و نهایتاً سال گذشته در کمیسیون به تصویب نهایی رسید و امروز در دستور کار صحن علنی مجلس قرار گرفت و کلیات آن با رأی قابل توجه نمایندگان مصوب شد.

اصلی‌ترین موانع تصویب نهایی این لایحه یا طرح‌های مشابه آن طی چندین سال اخیر را بیشتر کدام موارد می‌دانید؟ به‌طور کلی چه مولفه‌هایی منجر به کند شدن روند نهایی شدن لایحه «پیشگیری از آسیب‌دیدگی زنان و ارتقای